

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Инклюзивті білім беру мазмұны

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.02.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/114057/>

Жанұзақ А.Т.

Жанатаев Д.Ж.

Қазақстан инклюзивті білім беру саясатын қабылдады және білім беру жүйесін инклюзивті ету үшін білім беру реформасын жүргізуде. Мектептердің 70 пайызы биыл инклюзивті. Қазақстан — этникалық қазақтар мен орыстардан тұратын 19 миллионға жуық халқы бар көпұлтты ел. Онда қазақ, орыс және ағылшын тілдерінің үш тілділік саясаты бар. Инклюзивті білім беру Білім және ғылым министрлігінің жауапкершілігінде, орта білімге ерекше назар аударылады (оған бастауыш және бастауыш білім кіреді). Орта білім бастауыш (1-4), негізгі (5-9) және жоғары (10 және 11); [1]

Қазақстандағы арнайы білім беру жүйесі кеңестік медициналық модельден пайда болды, психологиялық медициналық -педагогикалық комиссия (ПМПК) оқушыларды мектепке орналастыру үшін диагностиканың бастапқы нүктесі болды. Содан кейін мектептер дефектологтармен (арнайы білім беру мамандары) және логопедтермен қамтамасыз етіледі. КСРО -дағы дефектология деп аталатын арнайы білім үкіметтің мүмкіндігі шектеулі жандарға білім беруін талап етті. Арнайы қондырғылар түзету және оңалту орталықтары деп аталады. Қазақстанда ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды сабаққа кіріктіру бойынша күш -жігер жұмсалғанына қарамастан, кейбір оқушылар түзету сабақтарына орналастырылады (емдеуге арналған). Бұл түзету әдісі мүмкіндігі шектеулі оқушыларға арнайы мектептерде жақсы қызмет көрсетеді деген болжамға негізделді, бұл мамандар әзірлеген мамандандырылған бағдарламалармен оқуға қолайлы атмосфераны қамтамасыз ете алады . [2]

Қазақстандағы соңғы жаңалықтарға сәйкес, инклюзивті білім беруді түсіну ерекше қажеттіліктері бар оқушылармен байланысты болып қала береді және әр түрлілік формаларына сәйкес келмейді. Мысалы, Жолтаева [3] (2013 ж.) Қазақстандық контекстте инклюзивті білім беру әр түрлі әдістерді қолдануға және оқу материалдарын өзгертуге, сонымен қатар мұғалімдердің әр түрлі әдістерді таңдауға баса назар аудара

отырып, ерекше қажеттілігі бар әрбір баланы сабаққа қатыстыруды білдіреді деген тұжырым жасайды. оқу процесіне. Бұл көзқарасты диагностикалық есеп растады. [4]

Инклюзивті білім беруді енгізуге деген қызығушылық жоғары болғанымен, мұғалімдердің дағдылары мен біліктіліктерінің жетіспеушілігі [5], сондай-ақ сабақта әртүрлілікті шешуге дайындық мәселелері тиімді енгізуге кедергі болды [6] Сыныптардың көптігі инклюзивті дамытуды жеңілдеткен жоқ. Үш тілде білім беру саясатын жүзеге асыру мұғалімдерге де кейбір қиындықтар туғызды, себебі олар оқыту үшін үш тілді, яғни қазақ, орыс және ағылшын тілдерін қолдануға мәжбүр болды [7]. Қазақстандағы мұғалімдер инклюзивті білім беруге жалпы оң көзқараста болғанымен, олардың ауыр мүгедектігі бар балаларға деген көзқарасы оларды жалпы білім беру жүйесіне қосуға болмайды [8]. Осы оқиғалар мен оқиғалардың көптігін ескере отырып, не болып жатқанын түсіну үшін Қазақстандағы инклюзивті білім беруді перспективаға қою қажет болды.

Қазақстанның инклюзияға көшуін негізінен елдің Конституцияның 14 (2) — бабын қабылдаған сәтінен бастап байқауға болады, ол кемсітпеушілікке және білімге жалпыға бірдей қол жеткізуге қатысты. Бұдан басқа, Қазақстан Саламанк мәлімдемесіне (ЮНЕСКО, 1994 ж.), Мүгедектердің құқықтары туралы БҰҰ Конвенциясына ((БҰҰ, 2006 ж.), 2006 ж.) және білім беру саласындағы кемсітушілікке қарсы күрес туралы конвенцияға (ЮНЕСКО, 1961 ж.) қол қойды, онда барлығы да баршаға арналған білім беруді кемсітусіз қамтамасыз ету туралы жария етіледі.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік қолдау, медициналық-педагогикалық түзеу туралы Заңды (Қазақстан, 2002 ж.) ЖӘНЕ БІЛІМ ТУРАЛЫ ЗАҢДЫ (Қазақстан, 2007 ж.) қоса алғанда, заңнамалық база құрылды. 2020/2016-2019 жылдар аралығындағы кезеңге арналған мемлекеттік бағдарламалар (Қазақстан, 2011) 2020 жылға қарай мектептердің 70% — ында инклюзивті білім беруге қол жеткізу үшін Жол картасына айналды. Мектептерде критериалды бағалауды енгізу инклюзивті білім беруді енгізу қарқыны бойынша Қазақстанды Орталық Азияда жетекші орынға шығарды. Қазіргі уақытта елімізде инклюзивті білім беру туралы жаңа заң бойынша жұмыс жүргізілуде.

Білім беруді реформалаудың осы саясатын оны инклюзивті ету мақсатында қабылдау жақында инклюзивті білім беру саясатын қабылдауға жауап ретінде қарапайым мектептерде ерекше немесе қосымша қажеттіліктері мен қабілеттері бар балалар санының көбеюіне әкелді. Қазақстанда мектептерде қосымша қажеттіліктері бар 7 жастан 18 жасқа дейінгі 102610 бала бар, оның ішінде 23 970-і кәдімгі сыныптарда, ал 11 352-сі арнайы сыныптарда. Сонымен қатар, балабақшалар саны 9828-ге дейін өсті, бұл балалардың көпшілігінің ерте балалық шаққа қатысуын кеңейтті [9]. Қазақстан

Мыңжылдық декларациясында қойылған бастауыш білімге жалпыға бірдей қол жеткізу мақсаттарына қол жеткізді. Бұл кезеңдер мақтауға тұрарлық және Қазақстанның жүріп өткен жолын айқын көрсетеді. Алайда, қазақстандық мектептерде инклюзивті білім беру ұғымы салыстырмалы түрде жаңа ұғым.

Қазақстандық мектептерде инклюзивті білім беру тұжырымдамасын түсіну бұрынғы КСРО-дағы бұрынғы білім беру практикасына байланысты болып көрінеді, онда мүмкіндігі шектеулі балалар «түзету» деп аталатын жекелеген және мамандандырылған педагогикалық жағдайларда жақсы білім алады деп есептелген. Қазір бұл мектеп жүйесін инклюзивтілік жағына өзгертуге әрекет жасалып жатқан кезде, КСРО-ның білім беру моделінен ауысу қазақстандық мектептерде инклюзивтік білім берудің қалай дамып жатқанын түсіну үшін өте маңызды.

Кез келген білім беру саясатын, мысалы инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін табысқа жету үшін әдетте өзгеруге қолайлы орта құру үшін дұрыс саяси және саяси контекст маңызды. Саяси ерік пен саналы саясаттың тұжырымдалуы дұрыс жүзеге асыруда маңызды. Мысалы, Шривастава [10] осы мәселе бойынша Пиджл мен Мейджердің (1997) [11], сондай -ақ Сингалдың (2008)[12] цитаталарын келтіреді, ол батыс елдерінің инклюзияға қол жеткізу үшін мектептердің саясаты мен практикасын өзгерту туралы заңнама арқылы қалай әрекет еткенін айтады.

Соған қарамастан, инклюзивті білім беру жүйесінде білім беру жүйесін өзгерту процесі көптеген кедергілермен қиындауы немесе әр түрлі факторлардың әсерінен болуы мүмкін. Мысалы, Донохуэ мен Борнман (2014) ,[13] Оңтүстік Африкада инклюзивті білім беруді жүзеге асыруға мұғалімдердің қарым -қатынасы, мұғалімдердің дайындығы мен дайындығының жеткіліксіздігі, саясат пен оны іске асыру бойынша нұсқаулықтардың айқын болмауы сияқты кедергілер әсер еткенін анықтады. Бұл факторлар Траверс және басқалардың зерттеулерінде де маңызды болды. (2010) [14], ол Ирландия мектептеріндегі инклюзивті білім берудегі кедергілерді зерттеді. Білім беру жүйесін инклюзивті білімге өзгерту кезінде Олива (2016) [15] инклюзивті білім беруді іске асыру үшін оқу бағдарламасын қолжетімдіге өзгерту маңызды деп есептейді. Бұл пікірді инклюзивті білім беруді жүзеге асыру үшін жүйенің жеті аспектісіне, яғни қол жетімділікке, есептілікке, көзқарасқа, білімге, жауапкершілікке, қаржыландыруға және ресурстарға назар аудару қажет.

Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы мүгедектікке, нәсілге, жынысқа немесе дінге қарамастан барлық балаларға әділ және әділ білім берілуі керек және адам құқықтары мен теңдікке негізделетінін түсіну ретінде пайда болғанына қарамастан, оны түсінбеушілік оны жүзеге асыруға кедергі болуы мүмкін, өйткені оның тұжырымдамасы немесе анықтамасы қарама-қайшылықтар мен шатасуларға байланысты болуы мүмкін.

Қалай болғанда да, білім беру жүйесінің саясаты инклюзивті білім беру бағытында

өзгерген кезде, мүдделі тараптарды инклюзивті білім беру саясатының жалпы көзқарасына жұмылдыру үшін кең қатысу негізінде көшбасшылық қажет. Әлемнің түкпір-түкпірінде инклюзивті білім беру бағытында өзгерістерді жүзеге асырудың әртүрлі тәсілдері болса да, біртұтас жүйелік/ұйымдастырушылық тәсіл қабылдануы керек, өйткені бұл жүйенің/ұйымның толық өзгеруіне әкеледі. Мектеп ұйым ретінде өзгеріс процесінің орталығында. Егер біз оны тиісті бастапқы нүкте ретінде қабылдайтын болсақ, онда инклюзивтілікке деген адалдықты іске асыру керек болса, онда ол мектеп өмірінің барлық салаларына енуі керек.

Пайдаланылған әдебиетер:

1. UNESCO. (2007). Inclusive education: The way of the future — Third workshop of the IBE community of practice, Commonwealth of Independent States (CIS).
2. Rollan, K., Somerton, M. (2019). Inclusive education reform in Kazakhstan: Civil society activism from the bottom-up. *International Journal of Inclusive Education*
3. Zholtayeva, G., Stambekova, A., Alipbayeva, A., Yerzhanova, G. (2013, June). Inclusive education in Kazakhstan: Selected issues [Conference session]. CBU International Conference Proceedings (Vol. 1, pp. 196–204).
https://www.researchgate.net/publication/269046170_INCLUSIVE_EDUCATION_IN_KAZAKHSTAN_SELECTED_ISSUES
4. Nazarbayev University, Graduate School of Education. (2014). Development of strategic directions for education reforms in Kazakhstan for 2015-2020, diagnostic report. Indigo Print.
5. Abdrasheva, B. Z., Nurzhanov, A. D., Ishanov, P. Z., Rymhanova, A. R., Zhumataeva, M. A. (2016). Problems and prospects of development of inclusive education. *Education & Science without Borders*, 14, 55–57.
6. Denivarova, N., Abdresheva, M. (2014). Questions of modern science and practice [Issues of modern science and practice].
<http://www.tstu.ru/en/science/st/pdf/2015/denivarova.pdf>

7. Tkachenko, O. V. (2015). An inclusive approach in the context of modern education [News Delivery of Karaganda University]. Bulletin of Karaganda University. <https://articlekz.com/en/article/14592>
8. Makhmudayeva, S. (2016). Secondary school ESC teachers attitudes, understandings and concerns about the implementation of inclusive education in Kazakhstan [Master's thesis]. Charles University.
9. Information Analytic Center. (2017). National report on the state of development of the education system of the Republic of Kazakhstan. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan.
10. Srivastava, M., De Boer, A., Pijl, S. J. (2015). Inclusive education in developing countries: A closer look at its implementation in the last 10 years. Educational Review, 67, 179-195. <http://dx.doi.org/10.1080/00131911.2013.847061>
11. Pijl, S. J., Meijer, C. J. W. (1997). Inclusive education: A global agenda. London: Routledge.
12. Singal, N. (2008). Working towards inclusion: Reflections from the classrooms. Teaching and Teacher Education, 24 (6), 1516-1529.
13. Donohue, D., Bornman, J. (2014). The challenges of realizing inclusive education in South Africa. South African Journal of Education, 34 (2), 1-14.
14. Travers, J., Balfe, T., Butler, C., Day, T., McDaid, R., O'Donnell, M., Prunty, A. (2010). Addressing barriers and challenges to inclusive education in Irish schools. St Patrick's College.
15. Oliva, D. V. (2016). Barriers and resources to learning and participation of inclusive students. Psychologia USP, 27 (3), 492-502.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.